

Славко Мартинюк
науковий співробітник
Дослідницького інституту
Радіо «Свобода» (пізніше
перетвореного в
компанію «Інтермедія»)

ШАЛЕНІ ПОВОРОТИ ІСТОРІЇ (з дорожних заміток грудня 2004)

Адріан Каратницький¹ з Freedom House у березнево-квітневому випуску 2004 року Foreign Affairs пише, що «іскрою, яка запалила народну пожежу в Україні, була фальсифікація виборів. Незалежні екзит-поли 21 листопада, під час президентських виборів, показали, що Віктор Ющенко веде з 52% голосів, у порівнянні з Прем'єр-міністром Віктором Януковичем, у якого тільки 43%».

Під незалежними полстерами, які проводили екзит-пол, Каратницький мав на увазі не що інше, як Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), і це був їх екзит-пол, який поставив під сумнів результати виборів 21 листопада і став детонатором помаранчевого вибуху.

25 грудня, під час Католицького Різдва та за день до виборів, я обідав з Валерієм Хмельком та Володимиром Паніотто, засновниками КМІС, нинішнього Zogby² України. Мої відносини з КМІСом були одним з екстраординарних поворотів історії. Вона сходить до 1991 року, коли SAAOR (Дослідження аудиторії і Громадської думки Радянського Союзу) в Парижі домовився з новою, але перспективною організацією-по-

чатківцем проводити перше такого роду національне опитування громадської думки і медіа в Україні. До цього єдиними методами на Заході у дослідженні країн за «залізною завісою» було використання методології, яку за допомогою евфемізму називали «неортодоксальною» і «непрямою». Простіше кажучи, це означало пошук і таємне наближення до радянських туристів, дипломатів, моряків і великого спектру інших відвідувачів з метою зібрати їхні думки. Результати нашої роботи зараз добре документовані, але про це іншим разом. Досить сказати, що в 1991-му я приїхав до Києва, щоб спостерігати за одним з перших face-to-face досліджень західного типу в історії України. У ретроспективі зараз ясно, що цей контракт зіграв важливу роль у становленні КМІС. Для мене це було початком довгого і плідного співробітництва. Інші проекти послідували за цим, і з часом КМІС перетворився на повномасштабну організацію дослідження громадської думки та маркетингову організацію, з незаперечною міжнародною репутацією.

Хто б міг припустити в 1991, що в кінці 2004 р. КМІС проголосить Ющенка Президентом і покладе початок ланцюга подій, який призведе до повторних президентських виборів 26 грудня 2004 року. Зазвичай мені подобається розмірковувати про шалені повороти історії. Без цього початкового контракту, можливо не КМІС вказав

¹ Адріан Каратницький — старший науковий співробітник Атлантичної Ради США, президент Freedom House, його називають «режисером помаранчевої революції» (<http://www.kp.ru/daily/23417/34712>)

² Zogby — Дослідницька організація, що проводить політичні опитування в США

би на фальсифікацію результатів виборів. Якби не підтримка КМІСу 15 років тому і десятки поїздок для формування відносин з КМІСом, ймовірно, в Україні не було б достатньо престижної організації, яка оскаржила б фальсифікацію результатів виборів з такою силою і авторитетом. Дійсно, ряд інших опитувальних компаній, використовуючи такі ж дані опитувань, що й КМІС, повідомили, що В.Янукович виграв вибори 21 листопада 2004 р. Це звичайно було результатом грубої підтасовки даних (зокрема, за допомогою некоректного зменшення ваги західних регіонів), тому що ці фірми були «куплені» за величезні суми російських грошей.

Коментар Славко Мартинюка 27 грудня 2012

Я б також хотів додати, що одним з визначальних чинників, які спонукали наш офіс в Парижі (пізніше в Мюнхені) працювати з Вашою організацією, є результати опитування вересня 1991 року, в якому міститься питання «Як Ви плануєте голосувати 1 грудня 1991 року на референдумі про незалежність?» Я передаю своїми словами це питання, точне формулювання могло бути іншим. Я пам'ятаю, що коли Ви надіслали нам результати проведеного Вами дослідження (я тоді вже був у Мюнхені), відповідь на це питання була такою, що близько 90% українців проголосували б за незалежність. Ми в Мюнхені дивилися на ці результати зі значним скепсисом. Особливо наше керівництво в Мюнхені не вірило, що 9 з 10 українців проголосували б за незалежність. Всі думали, що щось не так з вашою методологією та вибіркою. Я сказав: «Побачимо, це відмінний тест, щоб дізнатися,

чого вартий КМІС». Коли з'явилися фактичні результати референдуму, 90% — вони повністю підтвердили Ваші вересневі результати опитування. Я пам'ятаю, що зіставляв результати, область за областю, і відповідність результатів на цьому рівні була надприродно точною. Навіть демографія співпадала. Це було найкращим свідченням обґрунтованості Вашої методології, яке я міг запропонувати нашому керівництву.

Коментар В.Паніотто.

Славко Мартинюк та Майкл Хейні (теж співробітник «Радіо Свобода») багато зробили для становлення КМІСу. Але не тільки для становлення КМІСу, але й для створення стандартів соціологічних досліджень (face-to-face інтерв'ю і фокус-груп) в Україні взагалі (це спеціальна тема, яка заслуговує окремої розмови, скажу тільки що за матеріалами тренінгів, що організували для нас спіробітники Радіо «Свобода» були написані два підручники для інтерв'юєрів і захищена дисертація з фокус-груп). Описані Славком події грудня 2004, які були значним випробуванням для КМІСу, відображають ті надії, ілюзії, підозри, які багато з нас мали у той час, ці події дійсно мали шанс стати поворотним пунктом в історії України, але, на жаль, цей шанс було втрачено. ■